

Η αποτελεσματικότητα του προγράμματος Επιμόρφωσης Β2 Επιπέδου στις Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών. Απόψεις εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης των Περιφερειακών Ενοτήτων Αχαΐας και Κορινθίας

The effectiveness of the B2 Level Training program in Information and Communication Technologies. Opinions of Secondary Education Teachers of the Regional Units of Achaia and Corinth

Μαριάννα Διαμαντοπούλου, Εκπαιδευτικός Δ.Ε., ΜΔΕ «Επιστήμες της Αγωγής», mariannad@windowslive.com

Ιωσήφ Φραγκούλης, Καθηγητής- Σύμβουλος ΕΑΠ, sfaka@otenet.gr

Marianna Diamantopoulou, Secondary Education Teacher, Med Educational Sciences
mariannad@windowslive.com

Iosif Fragoulis, Tutor Hellenic Open University, sfaka@otenet.gr

Abstract: The field of education in our country, following the international trends, is being adapted in order to provide high quality education and to form informed and trained citizens, able to respond to the competitive labor market. In this context, many training programs are offered, so that teachers as agents of change, are functional and effective in their new role. One of these programs is the "Advanced Training for the Educational Utilization and Application of ICT in teaching practice" (B2 Level).

The purpose of this research is to investigate the views of Secondary Education teachers of all specialties of the Regional Units of Achaia and Corinth regarding the effectiveness of the program "Advanced Training for Educational Utilization and Application of ICT in teaching practice" and if these views depend on their demographic characteristics. The research involved 101 Secondary Education teachers of various specialties and the mixed design was utilized. 97 subjects participated in the quantitative research, while in the qualitative research 4. The questionnaire was used as a tool, which was shared online as well as the semi-structured interview. For the analysis the descriptive statistics were followed using an appropriate package of statistical analysis and the content analysis, respectively. The analysis of the results showed in general the satisfaction of the participants and it was found that the B2 Level program contributed to the acquisition of knowledge and skills regarding Information and Communication Technologies (ICT), as well as to the development of new attitudes towards ICT.

Keywords: teacher training, efficiency, B2 Level, ICT

Περίληψη: Ο χώρος της εκπαίδευσης στη χώρα μας παρακολουθώντας τις διεθνείς τάσεις αναπροσαρμόζεται, ώστε να παρέχει υψηλής ποιότητας εκπαίδευση και να διαμορφώνει πολίτες ενημερωμένους και καταρτισμένους, ικανούς να ανταποκρίνονται στην ανταγωνιστική

αγορά εργασίας. Στο πλαίσιο αυτό προσφέρονται πολλά προγράμματα επιμόρφωσης, ώστε οι εκπαιδευτικοί ως φορείς των αλλαγών, να είναι λειτουργικοί και αποτελεσματικοί στον νέο τους ρόλο. Ένα από τα προγράμματα αυτά είναι η «Προχωρημένη Επιμόρφωση για την Εκπαιδευτική Αξιοποίηση και Εφαρμογή των ΤΠΕ στη διδακτική πράξη» (B2 Επίπεδο).

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση των απόψεων εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης όλων των ειδικοτήτων των Περιφερειακών ενοτήτων Αχαΐας και Κορινθίας αναφορικά με την αποτελεσματικότητα του προγράμματος «Προχωρημένη Επιμόρφωση για την Εκπαιδευτική Αξιοποίηση και Εφαρμογή των ΤΠΕ στη διδακτική πράξη» (B2 Επίπεδο) και κατά πόσο οι απόψεις αυτές εξαρτώνται από τα δημογραφικά τους χαρακτηριστικά. Στην έρευνα συμμετείχαν 101 εκπαιδευτικοί Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης διαφόρων ειδικοτήτων και αξιοποιήθηκε ο μικτός σχεδιασμός. Στην ποσοτική έρευνα συμμετείχαν 97 υποκείμενα, ενώ στην ποιοτική 4. Ως εργαλείο χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο, το οποίο διαμοιράστηκε διαδικτυακά καθώς και η ημιδομημένη συνέντευξη. Για την ανάλυση ακολουθήθηκε η περιγραφική στατιστική με χρήση κατάλληλου πακέτου στατιστικής ανάλυσης και η ανάλυση περιεχομένου, αντίστοιχα. Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων προέκυψε σε γενικές γραμμές η ικανοποίηση των συμμετεχόντων και διαπιστώθηκε ότι το πρόγραμμα B2 Επιπέδου συνέβαλε στην απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων αναφορικά με τις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ), καθώς και στην ανάπτυξη νέων στάσεων ως προς τις ΤΠΕ.

Λέξεις κλειδιά: επιμόρφωση εκπαιδευτικών, αποτελεσματικότητα, B2 Επίπεδο, ΤΠΕ

Εισαγωγή

Στις μέρες μας συντελούνται συνεχείς εξελίξεις στην επιστήμη και την τεχνολογία, ενώ παράλληλα σημειώνεται ταχύτατη αύξηση και συνακόλουθη παλαίωση των γνώσεων καθώς και κοινωνικές αλλαγές, που επηρεάζουν το αναλυτικό πρόγραμμα, τις διδακτικές μεθόδους, τις παιδαγωγικές σχέσεις και το γενικότερο κλίμα του σχολείου (Βελισσάριος, Παπαδάκης & Φραγκούλης, 2003).

Αυτές οι συνθήκες επιτάσσουν τη συστηματική ενημέρωση και συμμετοχή των εκπαιδευτικών σε διαδικασίες προσωπικής και επαγγελματικής ευαισθητοποίησης. (Αναστασιάδης & Μανούσου, 2016) προκειμένου να επικαιροποιούν κάθε φορά τις γνώσεις τους. Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών συμβάλλει στην επαγγελματική τους ανάπτυξη (Αναστασιάδης, 2011), στη βελτίωση των ίδιων και της εκπαίδευσης (Evans, 2002) και τους καθιστά περισσότερο αποτελεσματικούς. Ωστόσο, οποιοδήποτε πρόγραμμα επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών για να είναι αποτελεσματικό, πρέπει να πληροί συγκεκριμένες προϋποθέσεις, να διερευνά τις ανάγκες των επιμορφωσόμενων, να παρακολουθεί τις διεθνείς εξελίξεις και να είναι στραμμένο πάντα στο μέλλον (Βελισσάριος και συν., 2003).

Τα προγράμματα επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στις ΤΠΕ αποτελούν μια αναγκαιότητα με στόχο την ενίσχυση του ρόλου του εκπαιδευτικού στο σχολείο του 21^{ου} αιώνα (Galanouli et

al.,2004·Κουτσιλέου,2015).Με αυτό το σκεπτικό στη χώρα μας θεσμοθετήθηκε η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ), μέσω των προσφερόμενων προγραμμάτων Β1 και Β2 Επιπέδου, προκειμένου οι ίδιοι να μπορέσουν να τις εντάξουν στο καθημερινό σχολικό πρόγραμμα και, με τη χρήση των δυνατοτήτων τους, να συμβάλλουν στην αναδιαμόρφωση της μαθησιακής διαδικασίας (<https://e-pimorfosi.cti.gr/to-ergo/gia-tin-epimorfosi>).

Ο βασικός στόχος της επιμόρφωσης Β2 Επιπέδου είναι οι εκπαιδευτικοί να επεκτείνουν και να εμβαθύνουν τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τις ικανότητές τους αναφορικά με την εκπαιδευτική αξιοποίηση των περιβαλλόντων του συνεργατικού διαδικτύου (web 2.0) και του διαδικτύου γενικότερα, δίνοντας έμφαση στη χρήση των μέσων που παρέχονται από το Υπουργείο Παιδείας (πχ. Φωτόδεντρο, εμπλουτισμένο ψηφιακό υλικό). Επίσης, μέσω του συγκεκριμένου προγράμματος το Υπουργείο αποσκοπεί στην απόκτηση γνώσεων σχετικά με εκπαιδευτικά λογισμικά, των οποίων η χρήση θα οδηγήσει στη βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και θα την καταστήσει πιο αποτελεσματική.

1.Η αναγκαιότητα της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών

Οι ραγδαίες αλλαγές που σημειώνονται στις μέρες μας στον χώρο της επιστήμης και της τεχνολογίας επηρεάζουν την καθημερινότητά μας και επιβάλλουν τον επαναπροσδιορισμό του ρόλου της εκπαίδευσης, προκειμένου αυτή να παρέχεται με τρόπο κατάλληλο και να δημιουργεί τις προϋποθέσεις, ώστε η παρεχόμενη εκπαίδευση να γίνει όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματική (Καρατζιά-Σταυλιώτη & Λαμπρόπουλος,2006). Οι εκπαιδευτικοί θεσμικά είναι οι φορείς κάθε μεταρρύθμισης, αυτοί που μετουσιώνουν τις αλλαγές από το θεωρητικό πλαίσιο στην καθημερινή σχολική πραγματικότητα. Επιβάλλεται να είναι ευαισθητοποιημένοι σε επίπεδο θεωρίας, επιστημονικής κατάρτισης, παιδαγωγικών αρχών και κοινωνιολογικών θεωριών, ώστε να μπορούν με όλες τις δυνάμεις και τη γνώση τους να υποδέχονται τις αλλαγές που συμβαίνουν στο σχολείο και να τις συνδέουν με την επαγγελματική τους ανάπτυξη (Μαυρογιώργος,2009).

2. Η έννοια της επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών

Η επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών συνδέεται με τη βελτίωση των εκπαιδευτικών και της εκπαίδευσης (Evans, 2002·Hargreaves,2001). Αποτελεί συνεχή διαδικασία, η οποία περιλαμβάνει τόσο τυπικές διαδικασίες, όπως η συμμετοχή σε ημερίδες και οργανωμένα σεμινάρια, όσο και άτυπες, δηλαδή διαδικασίες που κάνει ατομικά και προαιρετικά, όπως μελέτη επιστημονικών άρθρων και βιβλίων κτλ. Ο εκπαιδευτικός αναπτύσσεται επαγγελματικά, όταν σε κάθε μορφή επιμόρφωσής του, τόσο τυπική, όσο και άτυπη, έχει ενεργό συμμετοχή, ενώ εμπλέκεται σε συγκεκριμένες διδακτικές δραστηριότητες και ενέργειες κριτικής ανασκόπησης (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2008). Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών συνεπώς, συνιστά βασική προϋπόθεση για τον κριτικό μετασχηματισμό του περιβάλλοντος

μάθησης και της διδασκαλίας μέσα στη σχολική τάξη και αναγνωρίζεται ως αναπόσπαστο μέρος της επαγγελματικής τους ανάπτυξης (Αναστασιάδης,2011).

3. Η έννοια της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών

Ο όρος «επιμόρφωση των εκπαιδευτικών» αναφέρεται στη συμπλήρωση και βελτίωση των γνώσεων γενικά, είναι σύντομης διάρκειας και επαναλαμβανόμενη, ενώ πρέπει να αφορά στο σύνολο των εκπαιδευτικών. Οι Βελισσάριος και συν. (2003) ορίζουν την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών ως το «σύνολο των δραστηριοτήτων που αφορούν στον σχεδιασμό, την υλοποίηση και την εφαρμογή ειδικών προγραμμάτων, τα οποία έχουν στόχο τη συμπλήρωση, τον εμπλουτισμό, τη βελτίωση και την αναβάθμιση, καθώς και την περαιτέρω ανάπτυξη των γνώσεων και δεξιοτήτων των εκπαιδευτικών κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας». Σύμφωνα με τον Σαλτερή (2011) αποτελεί «μορφή επιμόρφωσης που παρέχεται στους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι εργάζονται στο πλήρως θεσμοθετημένο και ιεραρχικά δομημένο εκπαιδευτικό σύστημα και στοχεύει στη συνολική ή επιμέρους και ανά γνωστικό αντικείμενο στήριξή τους ως επαγγελματιών, με βάση τις ανάγκες που ιεραρχούνται πρωτίστως από το σύστημα και δευτερευόντως από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς».

4. Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στις ΤΠΕ

Η εισαγωγή των νέων τεχνολογιών στη ζωή μας έχει επηρεάσει τον τρόπο σκέψης και δράσης και έχει μεταβάλει τον τρόπο προσέγγισης της πραγματικότητας, ενημέρωσης και επικοινωνίας μας με τους άλλους. Η αναγκαιότητα της χρήσης των νέων τεχνολογιών υπαγορεύεται από τις συνθήκες, όπως αυτές διαμορφώνονται στον 21^ο αιώνα. Πλέον είναι δεδομένη η ευρεία χρήση των υπηρεσιών του διαδικτύου, η χρήση των ασύρματων τηλεπικοινωνιών και η τηλεργασία (Παπαδάκης & Φραγκούλης,2005), οπότε η συνεχής κατάρτιση του εκπαιδευτικού είναι απαραίτητη για να παραμείνει αποτελεσματικός στον χώρο εργασίας του.

5. Η αποτελεσματικότητα της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στις ΤΠΕ

Ο όρος αποτελεσματικότητα της επιμόρφωσης στις ΤΠΕ αναφέρεται στον βαθμό ευαισθητοποίησης των εκπαιδευτικών απέναντι στη σπουδαιότητα των ΤΠΕ καθώς και στον βαθμό ικανοποιητικής χρήσης και εφαρμογής αυτών στη σχολική τάξη (Γιαβρίμης, 2013 όπ. αναφ. στο Κουτσιλέου, 2015). Ως ικανοποιητική χρήση νοείται η αξιοποίηση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική πράξη, δηλαδή «η εκμάθηση αρχών παιδαγωγικής αξιοποίησης των ΤΠΕ, η απόκτηση δεξιοτήτων κατά κλάδο εκπαιδευτικών για την παιδαγωγική αξιοποίηση του εκπαιδευτικού λογισμικού καθώς και των εργαλείων γενικής χρήσης και η καλλιέργεια του τρίπτυχου γνώσεις-δεξιότητες-στάσεις» (<http://b-epipedo2.cti.gr/el-GR/>). Ωστόσο, αποτελεσματικές θεωρούνται οι επιμορφώσεις που εστιάζουν εκτός από την ανάπτυξη γνώσεων και δεξιοτήτων των επιμορφούμενων και στην κάλυψη των πραγματικών εκπαιδευτικών αναγκών τους (Βεργίδης, Καραντζής & Ανάγνου,2010). Ένα ακόμα σημαντικό

στοιχείο που αναφέρεται στην αποτελεσματικότητα ενός επιμορφωτικού προγράμματος κατά τους Garcia-Marcos et al. (2013) είναι η δημιουργία κοινοτήτων μάθησης, οι οποίες συμβάλλουν αφενός στη διάχυση της νέας γνώσης και αφετέρου στην επικοινωνία μεταξύ επιμορφούμενων και εκπαιδευτή, καθώς και επιμορφούμενων μεταξύ τους.

Σε έρευνα που διεξήγαγε η Κουτσιλέου (2015) οι εκπαιδευτικοί εμφανίζονται ικανοποιημένοι από το πρόγραμμα επιμόρφωσης που παρακολούθησαν, σε επίπεδο γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανότητας χρήσης των Νέων Τεχνολογιών, ενώ πάνω από τους μισούς θεωρούν ότι το πρόγραμμα βοήθησε αρκετά για τη διδακτική αξιοποίηση των ΤΠΕ. Οι Σταματοπούλου, Μπαλιάμης και Παπαδοπούλου (2017) σε έρευνά τους αναφορικά με την αποτελεσματικότητα προγραμμάτων επιμόρφωσης ΤΠΕ για εκπαιδευτικούς Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης αναφέρουν ότι οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί αξιολόγησαν με θετικό τρόπο το πρόγραμμα επιμόρφωσής τους ως προς το θέμα της απόκτησης γνώσεων, αλλά σχεδόν το 80% εξ αυτών αναφέρει τη χρήση των ΤΠΕ πιο πολύ ως εποπτικό μέσο διδασκαλίας. Το γεγονός αυτό μαρτυρά ότι η προσκόλληση στο παραδοσιακό δασκαλοκεντρικό μοντέλο διδασκαλίας εξακολουθεί να υφίσταται, γεγονός που έχει επιβεβαιωθεί και σε άλλες έρευνες (Agyei & Voogt,2011· Prestridge,2012).

Εκτός των παραπάνω, αρκετές είναι οι έρευνες που συγκλίνουν ως προς την αποτελεσματικότητα των επιμορφωτικών προγραμμάτων για την εκπαιδευτική αξιοποίηση των ΤΠΕ. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά στο επίπεδο γνώσεων, οι περισσότερες έρευνες που μελετήθηκαν, αναφέρονται στην υψηλή αποτελεσματικότητα του εκάστοτε προγράμματος (Σέργης & Κουτρομάνος,2013· Ζέττα, Παπακωνσταντίνου & Αποστολίδης,2009· Γαλλής & Παπαδημητρίου,2014· Κοτζαμπασάκη & Ιωαννίδης,2004). Αντίθετα, οι Τσούτσα και Κεδράκα (2013) αναφέρουν ότι, σύμφωνα με τις δηλώσεις των συμμετεχόντων, η απόκτηση γνώσεων ακυρώνεται λόγω πολλών ανασταλτικών παραγόντων, όπως αποδεικνύεται καθημερινά στη σχολική ζωή.

Παρόμοια είναι και τα ευρήματα όσον αφορά τις δεξιότητες που αποκτήθηκαν και τη μεταβολή των στάσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με τις ΤΠΕ. Στις περισσότερες έρευνες αναφέρεται η απόκτηση δεξιοτήτων και η μεταβολή της στάσης τους μετά την παρακολούθηση των επιμορφωτικών προγραμμάτων (Κουτσιλέου,2015· Σέργης & Κουτρομάνος,2013· Ζέττα, Παπακωνσταντίνου & Αποστολίδης,2009· Γαλλής & Παπαδημητρίου,2014), ενώ αρνητικά απαντούν οι συμμετέχοντες στις έρευνες των Τσούτσα και Κεδράκα (2013), Σταματοπούλου, Μπαλιάμη και Παπαδοπούλου (2017) και Κοτζαμπασάκη και Ιωαννίδη (2004). Ειδικά, στην τελευταία έρευνα παρατηρήθηκε ότι θετικά απάντησαν μόνο όσοι είχαν εξ αρχής θετική στάση, ενώ η αρχικά αρνητική στάση των υπολοίπων δε μεταβλήθηκε.

Τέλος, θετικά αξιολογούν το πρόγραμμα επιμόρφωσης όσον αφορά την τεχνική στήριξη και την παροχή εξειδικευμένων γνώσεων οι συμμετέχοντες στην έρευνα των Ζέττα, Παπακωνσταντίνου και Αποστολίδη (2009), ενώ διατυπώνεται αρνητική αξιολόγηση από άλλες έρευνες (Κουτσιλέου, 2015· Σταματοπούλου, Μπαλιάμης & Παπαδοπούλου, 2017· Σέργης & Κουτρομάνος, 2013).

6.Μεθοδολογία

6.1. Σκοπός της έρευνας- Ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να μελετηθεί μέσω των απόψεων των επιμορφωμένων εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης των Περιφερειακών Ενοτήτων Αχαΐας και Κορινθίας η αποτελεσματικότητα του προγράμματος «Προχωρημένη Επιμόρφωση για την Εκπαιδευτική Αξιοποίηση και Εφαρμογή των ΤΠΕ στη διδακτική πράξη» (Β2 Επίπεδο). Οι επιμέρους στόχοι ορίζονται ως εξής:

- Να μελετηθεί η προετοιμασία και η σχεδίαση του εν λόγω προγράμματος.
- Να γίνει προσέγγιση του περιεχομένου του.
- Να αναλυθεί περαιτέρω ο τρόπος υλοποίησης του.
- Να γίνει προσέγγιση του εκπαιδευτικού υλικού του προγράμματος.

Τα ερευνητικά ερωτήματα που προκύπτουν είναι τα ακόλουθα:

1. Κατά πόσο τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων στην έρευνα επηρεάζουν τις απόψεις τους σχετικά με την προετοιμασία και τον σχεδιασμό του προγράμματος;
2. Κατά πόσο τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων στην έρευνα επηρεάζουν τις απόψεις τους σχετικά με το περιεχόμενο του προγράμματος;
3. Κατά πόσο τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων στην έρευνα επηρεάζουν τις απόψεις τους σχετικά με τον τρόπο υλοποίησης του συγκεκριμένου προγράμματος;
4. Κατά πόσο τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων στην έρευνα επηρεάζουν τις απόψεις τους σχετικά με την ποιότητα του εκπαιδευτικού υλικού που χρησιμοποιήθηκε στο πρόγραμμα;

Αποτελέσματα

Κατά τη διερεύνηση της αποτελεσματικότητας του προγράμματος επιμόρφωσης Β2 Επιπέδου προέκυψαν τα ακόλουθα αποτελέσματα αναφορικά με τον σκοπό και τους επιμέρους στόχους της έρευνας.

Σε σχέση με την προετοιμασία και τον σχεδιασμό του προγράμματος από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων προέκυψε ότι, σε γενικές γραμμές, αυτοί δεν αντιμετώπισαν ιδιαίτερα προβλήματα στην παρακολούθησή του.

		Συχνότητα	Ποσοστό %	Αθροιστικό ποσοστό %
Τα προαναφερόμενα σας βοήθησαν ώστε να συμμετάσχετε επιτυχώς στις παραδόσεις των μαθημάτων	Αρκετά	37	38,1	38,1
	Ελάχιστα	18	18,6	18,6
	Καθόλου	2	2,1	2,1
	Πάρα πολύ	12	12,4	12,4
	Πολύ	28	28,9	28,9
	Σύνολο	97	100,0	100,0

Πίνακας 1: Επιτυχής συμμετοχή στις παραδόσεις

Ωστόσο, διαπιστώθηκε ότι 43 από τους 97 συμμετέχοντες απάντησαν ότι δεν είχε γίνει προηγούμενη διερεύνηση των εκπαιδευτικών τους αναγκών αναφορικά με τις ΤΠΕ.

		Συχνότητα	Ποσοστό %	Αθροιστικό ποσοστό %
Έγινε διερεύνηση των εκπαιδευτικών σας αναγκών σχετικά με τη χρήση των ΤΠΕ	Αρκετά	39	40,2	40,2
	Ελάχιστα	32	33,0	33,0
	Καθόλου	11	11,3	11,3
	Πάρα πολύ	4	4,1	4,1
	Πολύ	11	11,3	11,3
	Σύνολο	97	100,0	100,0

Πίνακας 2: Διερεύνηση των εκπαιδευτικών αναγκών των συμμετεχόντων

Στον άξονα ερωτήσεων που αφορούσε στο περιεχόμενο του προγράμματος οι συμμετέχοντες στην έρευνα απάντησαν ότι αυτό ήταν σύμφωνο με τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα και χαρακτηριστικά τους, καθώς και με τις εμπειρίες τους. Επίσης, η πλειοψηφία των

συμμετεχόντων ανέφερε ότι το περιεχόμενο ήταν σύμφωνο και με τον διαθέσιμο χρόνο και τον ρυθμό συμμετοχής τους στο πρόγραμμα.

		Συχνότητα	Ποσοστό %	Αθροιστικό ποσοστό %
Το περιεχόμενο του προγράμματος ήταν σύμφωνο με τον διαθέσιμο χρόνο σας	Αρκετά	52	53,6	53,6
	Ελάχιστα	21	21,6	21,6
	Καθόλου	3	3,1	3,1
	Πάρα πολύ	2	2,1	2,1
	Πολύ	19	19,6	19,6
	Σύνολο	97	100,0	100,0

Πίνακας 3: Συμφωνία προγράμματος-διαθέσιμου χρόνου

Στον άξονα ερωτήσεων σχετικά με την υλοποίηση του προγράμματος διαπιστώθηκε ότι χρησιμοποιήθηκαν οι κατάλληλες εκπαιδευτικές τεχνικές και ενεργοποιήθηκε το ενδιαφέρον των επιμορφωμένων χάρη στη χρήση εποπτικών μέσων και κατάλληλου εργαστηριακού εξοπλισμού. Επιπλέον, υπήρξε μέριμνα για εξατομικευμένη διδασκαλία, κάτι που επιβεβαιώθηκε τόσο από όσους συμμετείχαν στην ποσοτική, όσο και από τους συμμετέχοντες στην ποιοτική έρευνα. Όλα τα παραπάνω αποδόθηκαν στον υποστηρικτικό ρόλο του επιμορφωτή, όπως φαίνεται στον πίνακα 4.

		Συχνότητα	Ποσοστό %	Αθροιστικό ποσοστό %
ο ρόλος του επιμορφωτή ήταν υποστηρικτικός, διευκολυντικός	Αρκετά	25	25,8	25,8
	Ελάχιστα	5	5,2	5,2
	Καθόλου	1	1,0	1,0
	Πάρα πολύ	34	35,1	35,1
	Πολύ	32	33,0	33,0
	Σύνολο	97	100,0	100,0

Πίνακας 4: Ρόλος επιμορφωτή

Επιπλέον, διαπιστώθηκε η ύπαρξη κατάλληλου παιδαγωγικού και συνεργατικού κλίματος (πίνακες 5 και 6).

		Συχνότητα	Ποσοστό %	Αθροιστικό ποσοστό %
διαμορφώθηκε κατάλληλο	Αρκετά	24	24,7	24,7
	Ελάχιστα	7	7,2	7,2

παιδαγωγικό κλίμα	Πάρα πολύ	25	25,8	25,8
	Πολύ	41	42,3	42,3
	Σύνολο	97	100,0	100,0

Πίνακας 5: Καταλληλότητα παιδαγωγικού κλίματος

		Συχνότητα	Ποσοστό %	Αθροιστικό ποσοστό %
αναπτύξατε διαπροσωπικές σχέσεις επικοινωνίας με τους συναδέλφους επιμορφούμενους	Αρκετά	28	28,9	28,9
	Ελάχιστα	21	21,6	21,6
	Καθόλου	1	1,0	1,0
	Πάρα πολύ	17	17,5	17,5
	Πολύ	30	30,9	30,9
	Σύνολο	97	100,0	100,0

Πίνακας 6: Σχέσεις επικοινωνίας με τους άλλους επιμορφούμενους

Σχετικά με το εκπαιδευτικό υλικό του προγράμματος διαπιστώθηκε η καταλληλότητα και επάρκειά του για τις επαγγελματικές ανάγκες των επιμορφωνόμενων, ενώ αυτό κρίθηκε επαρκές και κατά τη διαδικτυακή διδασκαλία.

Στον τελευταίο άξονα ερωτήσεων του ερωτηματολογίου, ο οποίος ήταν σχετικός με την αποτελεσματικότητα του εν λόγω προγράμματος, οι ερωτώμενοι σε πολύ μεγάλο ποσοστό απάντησαν ότι επιτεύχθηκε ενεργητική συμμετοχή σε όλες τις φάσεις της υλοποίησής του (πίνακας 7), ενώ είχαν την ευκαιρία ανάπτυξης πρωτοβουλιών τόσο κατά τη διδακτική διαδικασία, όσο και κατά τη φάση εκπόνησης των εργασιών τους. Επιπλέον, μετά τη λήξη του προγράμματος υπήρξε η δυνατότητα συμμετοχής στην αξιολόγησή του από το 63% περίπου των συμμετεχόντων στην έρευνα.

		Συχνότητα	Ποσοστό %	Αθροιστικό ποσοστό %
επιτεύχθηκε η ενεργητική συμμετοχή σας σε όλες τις φάσεις υλοποίησής του	Αρκετά	33	34,0	34,0
	Ελάχιστα	5	5,2	5,2
	Πάρα πολύ	12	12,4	12,4
	Πολύ	47	48,5	48,5
	Σύνολο	97	100,0	100,0

Πίνακας 7: Ενεργητική συμμετοχή σε όλες τις φάσεις υλοποίησης του προγράμματος

Συμπεράσματα

Τα ευρήματα της έρευνας σε γενικές γραμμές μαρτυρούν μια συνολικά θετική άποψη αναφορικά με την αποτελεσματικότητα του εν λόγω προγράμματος, καθώς για κάθε ένα από τα ερευνητικά ερωτήματα/άξονες του ερωτηματολογίου προκύπτουν γενικά θετικές απόψεις των συμμετεχόντων επιμορφωμένων τόσο από την ποσοτική, όσο και από την ποιοτική ανάλυση. Επιπλέον, προκύπτει το συμπέρασμα ότι τα προγράμματα επιμόρφωσης στις ΤΠΕ αποτελούν μια αναγκαιότητα των εκπαιδευτικών στην εποχή μας και θα πρέπει να οργανώνονται βάσει των εκπαιδευτικών αναγκών των συμμετεχόντων σε αυτά. Λαμβάνοντας υπόψη τους περιορισμούς της έρευνας, θεωρείται ότι τα συμπεράσματα θα μπορούσαν να γίνουν αποδεκτά.

Οι συμμετέχοντες στην ποσοτική αλλά και στην ποιοτική έρευνα θεωρούν ότι το πρόγραμμα από πλευράς σχεδιασμού και προετοιμασίας ήταν πολύ ικανοποιητικό, καθώς ενημερώθηκαν τόσο για τους σκοπούς του, όσο και για τις υποχρεώσεις τους κατά την παρακολούθηση, κάτι που τους βοήθησε να έχουν αρκετά επιτυχή συμμετοχή καθ' όλη τη διάρκειά του. Τα συγκεκριμένα ευρήματα θεωρούνται αρκετά σημαντικά, καθώς ταυτίζονται με τα ευρήματα προηγούμενων ερευνών (Κουτσιλέου, 2015·Σέργης & Κουτρομάνος, 2013·Σταματοπούλου, Μπαλιάμης & Παπαδημητρίου, 2017). Ωστόσο, διαπιστώνεται ένα κενό κατά τον σχεδιασμό, το οποίο σχετίζεται με τη διερεύνηση των εκπαιδευτικών αναγκών των συμμετεχόντων, που θεωρείται επιβεβλημένη σε προγράμματα Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Τα ευρήματα της ποσοτικής, αλλά και της ποιοτικής έρευνας, που πραγματοποιήθηκε για περαιτέρω εμβάθυνση, καταδεικνύουν ότι αρκετοί από τους συμμετέχοντες θεώρησαν σημαντική την έλλειψη διερεύνησης των ιδιαίτερων εκπαιδευτικών αναγκών τους. Το παραπάνω εύρημα θεωρείται σημαντικό, αφενός γιατί η διερεύνηση των εκπαιδευτικών αναγκών σύμφωνα με τους θεωρητικούς της Εκπαίδευσης Ενηλίκων είναι απαραίτητη για την επιτυχή ολοκλήρωση ενός προγράμματος (Βεργίδης,2008· Καραλής,2012), αφετέρου γιατί σε παλαιότερες έρευνες δεν έχει προκύψει κάτι ανάλογο.

Όσον αφορά στο περιεχόμενο του προγράμματος οι απόψεις των συμμετεχόντων στην έρευνα σε γενικές γραμμές συγκλίνουν στο ότι αυτό ήταν αρκετά ικανοποιητικό, καθώς ήταν αρκετά σύμφωνο με τις εκπαιδευτικές ανάγκες τους, τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα και τα χαρακτηριστικά τους, τις εμπειρίες τους, αλλά και τον ρυθμό συμμετοχής τους στο πρόγραμμα. Αναφορικά με τον διαθέσιμο χρόνο τους, όμως, αναφέρθηκε από ικανό αριθμό συμμετεχόντων στην ποσοτική έρευνα ότι αυτός δεν ήταν αρκετός, κάτι που επιβεβαιώθηκε και από τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων. Παρόμοια ευρήματα έχουν προκύψει και στο παρελθόν (Τσούτσα & Κεδράκα, 2013), όπου αναφέρεται η δυσκολία των επιμορφωμένων να κάνουν χρήση της νέας γνώσης λόγω πολλών προσκομμάτων, όπως π.χ. η έλλειψη χρόνου και ο φόρτος εργασίας.

Οι απόψεις των συμμετεχόντων αναφορικά με την υλοποίηση του προγράμματος και το κλίμα που διαμορφώθηκε είναι πολύ θετικές, καθώς στην πλειοψηφία των σχετικών ερωτημάτων δηλώνουν πάρα πολύ ικανοποιημένοι. Αναφέρθηκε ότι υπήρξε επάρκεια εργαστηριακού εξοπλισμού αλλά και χρήση κατάλληλων εκπαιδευτικών τεχνικών, με αποτέλεσμα το ενδιαφέρον των συμμετεχόντων να ενεργοποιηθεί αναλόγως και ο διαθέσιμος χρόνος να αξιοποιηθεί προς όφελός τους. Γενικότερα, η χρήση των κατάλληλων εκπαιδευτικών τεχνικών συμβάλλει στην προαγωγή της ενεργητικής συμμετοχής των εκπαιδευομένων (Κόκκος, 2008) και σύμφωνα με την Παπαναούμ (2008) το ευνοϊκό για τη συμμετοχή των εκπαιδευομένων κλίμα και η ενεργός εμπλοκή τους, τους κάνει να μαθαίνουν καλύτερα. Ακόμα και στις ελάχιστες περιπτώσεις που απαιτήθηκε εξατομικευμένη παρέμβαση από την πλευρά του επιμορφωτή, αυτή παρασχέθηκε σε ικανοποιητικό βαθμό. Γενικά, οι επιμορφωτές είχαν διευκολυντικό και υποστηρικτικό ρόλο, κάτι που βοήθησε στην ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων τόσο μεταξύ των συμμετεχόντων, όσο και μεταξύ αυτών και του επιμορφωτή. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι πολλοί συμμετέχοντες αναφέρθηκαν στο συνεργατικό κλίμα κατά τη διάρκεια της υλοποίησης του προγράμματος. Επιπλέον, το κλίμα στήριξης και αλληλεγγύης διατηρήθηκε και μετά τη λήξη του προγράμματος λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών την περίοδο της πανδημίας και των αυξημένων αναγκών για χρήση των ΤΠΕ και εφαρμογή όσων διδάχτηκαν στο πρόγραμμα.

Αναφορικά με το εκπαιδευτικό υλικό, οι συμμετέχοντες το έκριναν σε γενικές γραμμές αρκετά ικανοποιητικό, καθώς θεωρούν ότι συνδεόταν με τις ειδικότερες επαγγελματικές τους ανάγκες και ήταν ποικίλο, σαφές και επαρκές. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι το θεώρησαν αρκετά αποτελεσματικό και κατά τη διαδικτυακή διδασκαλία, κάτι που δείχνει μια αποδοχή και ενδεχόμενη αλλαγή στις στάσεις των επιμορφωμένων ως προς την εφαρμογή των Νέων Τεχνολογιών στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Σύμφωνα με όσα προαναφέρθηκαν, το επιμορφωτικό πρόγραμμα Β2 Επιπέδου στις ΤΠΕ κρίθηκε από τους συμμετέχοντες στην έρευνα ως πολύ αποτελεσματικό αναφορικά με τον σχεδιασμό και την προετοιμασία, το περιεχόμενο, την υλοποίηση και το εκπαιδευτικό υλικό του. Επιπλέον, οι συμμετέχοντες στην ποσοτική και ποιοτική έρευνα αναφέρθηκαν στη σημασία που έχει για τη διδακτική αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών μια αποτελεσματική επιμόρφωση, δίνοντας έμφαση στον βαθμό αξιοποίησης της νέας γνώσης κατά την περίοδο της

πανδημίας. Γενικότερα, η διδακτική αξιοποίηση των ΤΠΕ φαίνεται ότι εξαρτάται από την αποτελεσματικότητα του προγράμματος επιμόρφωσης, κάτι που βρίσκεται σε συμφωνία και με τα συμπεράσματα της Κουτσιλέου (2015). Μέσω του επιμορφωτικού προγράμματος οι συμμετέχοντες απέκτησαν σε μεγάλο βαθμό γνώσεις και δεξιότητες, ενώ καλλιέργησαν στάσεις σε αντικείμενα σχετικά με το περιεχόμενο του προγράμματος. Επιπροσθέτως, ανέπτυξαν κριτικό αναστοχασμό αναφορικά με τον τρόπο χρήσης των ΤΠΕ κατά την εκπαιδευτική διαδικασία, ενώ αναθεώρησαν μη αποτελεσματικές πρακτικές, που χρησιμοποιούσαν μέχρι τότε στην εκπαιδευτική πρακτική.

Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Αρχικά, προτείνεται οι συντονιστές του προγράμματος να εστιάσουν περισσότερο στις εκπαιδευτικές ανάγκες των συμμετεχόντων, καθώς αυτό εντάσσεται στο πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων, όπου η διερεύνηση των εκπαιδευτικών αναγκών θεωρείται απαραίτητη για την επιτυχία ενός προγράμματος. Επιπλέον, σύμφωνα με όσα προέκυψαν από την έρευνα πολλοί επιμορφωμένοι θα επιθυμούσαν περισσότερη πρακτική εφαρμογή κατά τη διάρκεια της επιμόρφωσης, καθώς οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι επιθυμούν να μαθαίνουν βιωματικά. Με το παραπάνω συνδέεται και θεωρείται επίσης πολύ σημαντική η εξασφάλιση της δυνατότητας των επιμορφωμένων να εφαρμόζουν όσα μαθαίνουν στα επιμορφωτικά προγράμματα κατά την εκπαιδευτική διαδικασία.

Μια πολύ σημαντική πρόταση σχετικά με το επιμορφωτικό πρόγραμμα που μελετήθηκε, σύμφωνα με όσα δήλωσαν και οι συμμετέχοντες στην έρευνα, είναι η επικαιροποίησή του, ώστε να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και να μπορεί να βοηθά τους εκπαιδευτικούς να χρησιμοποιούν τις ΤΠΕ σε συνθήκες τηλεεκπαίδευσης.

Επίσης, αναφέρθηκε η επέκταση του προγράμματος και η εξειδίκευσή του και σε άλλες ειδικότητες, ώστε να είναι επωφελές και για τους εκπαιδευτικούς των ΕΠΑΛ στο σύνολό τους.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Agyei, D., & Voogt, J. (2011). ICT use in the teaching of mathematics: Implications for professional development of pre-service teachers in Ghana. *Educ Inf Technol*, 16, 423-439. DOI 10.1007/s10639-010-9141-9

Αναστασιάδης, Π. (2011, Νοέμβριος). «Μείζον πρόγραμμα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών»: Βασικές αρχές σχεδιασμού και υλοποίησης. Ανακοίνωση στο 6^ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, Λουτράκι, 6,685-701. Ανακτήθηκε στις 28/12/2020 από <http://dx.doi.org/10.12681/icodl.686>

Αναστασιάδης, Θ., & Μανούσου, Ε. (2016). Προδιαγραφές σχεδιασμού προγράμματος επαγγελματικής ανάπτυξης από απόσταση για τους εκπαιδευτικούς των μειονοτικών σχολείων στη Θράκη, *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ*

Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία, 12(1), 60-75
doi:<https://doi.org/10.12681/jode.10240>

- Βελισσάριος, Α. Β, Παπαδάκης, Σ. Χ., & Φραγκούλης Ι. Γ. (2003). Η επιμόρφωση και μετεκπαίδευση των εκπαιδευτικών στην κοινωνία της πληροφορίας με αξιοποίηση των μεθόδων της Ανοικτής και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης. Στο: Λιοναράκης Α. (επιμ.), *2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, 189-195. Πάτρα: ΕΑΠ
- Βεργίδης, Δ., Ανάγνου, Ε., & Καραντζής, Ι. (2010). Μείζον Πρόγραμμα Επιμόρφωσης (2010-2013): Η Συμβολή της Διερεύνησης Επιμορφωτικών Αναγκών στην Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών: Συγκριτική Ερμηνεία Αποτελεσμάτων. Στο: Αναστασιάδης Π. (επιμ.), *Μείζον Πρόγραμμα Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
- Βεργίδης, Δ., & Καραλής, Α. (2008). *Σχεδιασμός, οργάνωση και αξιολόγηση προγραμμάτων*. (τόμ. Γ). Πάτρα: ΕΑΠ
- Γαλλής, Κ., & Παπαδημητρίου, Ε. (2014, Απρίλιος). *Φιλολόγοι και ΤΠΕ: Η εμπειρία της επιμόρφωσης Β' Επιπέδου και η διδακτική πράξη*. Αναρτημένη ανακοίνωση στο 3^ο Πανελλήνιο Εκπαιδευτικό Συνέδριο Ημαθίας: «Αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. στη διδακτική πράξη», Νάουσα. Ανακτήθηκε στις 29/12/2020 από: http://hmathia14.ekped.gr/praktika14/VolA/VolA_302_315.pdf
- Evans, L. (2002). What is teacher development? *Oxford Review of Education*, 28, 1 (123-137)
doi: 10.1080/03054980120113670
- Ζέττα, Β., Παπακωνσταντίνου, Σ., & Αποστολίδης, Γ. (2009). Αξιολογώντας την επιμόρφωση Β Επιπέδου για την αξιοποίηση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία στους φιλόλογους Σερρών, Δράμας και Καβάλας. Στο: Π. Πολίτης (επιμ.), *Πρακτικά 1^ο Εκπαιδευτικού Συνεδρίου «Ένταξη και χρήση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία»*, 307-313. Ανακτήθηκε στις 28/12/2020 από <http://www.etpe.eu/new/custom/pdf/etpe1451.pdf>.
- Galanouli, D., Murphy, C., & Gardner, J. (2004). Teachers' perceptions of the effectiveness of ICT-competence training, *Computers & Education*, 43 (63-79)
- Hargreaves, H. D. (2001). A capital theory of school effectiveness and improvement, *British Educational Research Journal*, 27, 4
- Καραλής, Θ. (2012). Σχεδιασμός και οργάνωση προγραμμάτων. Στο: Καραλής, Θ. & Παπαγεωργίου, Η., *Σχεδιασμός, υλοποίηση και αξιολόγηση προγραμμάτων δια βίου εκπαίδευσης (57-105)*. Αθήνα: ΙΝΕ-ΓΣΕΕ
- Καρατζιά-Σταυλιώτη, Ε., & Λαμπρόπουλος, Χ. (2006). Αξιολόγηση, αποτελεσματικότητα και ποιότητα στην εκπαίδευση. Εκπαιδευτικός σχεδιασμός και οικονομία. Αθήνα: Gutenberg

- Κόκκος, Α. (2008). Οι εκπαιδευτικές τεχνικές. Στο: Βαϊκούση, Δ., Βαλάκας, Ι., Γιαννακοπούλου, Ε., Γκιάστας, Ι., Κόκκος, Α., & Τσιμπουκλή, Α. *Εκπαιδευτικές μέθοδοι-ομάδα εκπαιδευομένων*, (τόμ. Δ). Πάτρα: ΕΑΠ
- Κοτζαμπασάκη, Ε., & Ιωαννίδης, Χ. (2004). Επιμόρφωση εκπαιδευτικών σε ΤΠΕ: Κίνητρα, στάσεις και δυσκολίες στην εκπαίδευση. Στο: Μ. Γρηγοριάδου, Α.Ράπτης, Σ. Βοσνιάδου, Χ. Κυνηγός (επιμ.). *Πρακτικά εργασιών 4^{ου} Συνεδρίου ΕΤΠΕ (307-316)*, Αθήνα, Σεπτέμβριος 2004. Ανακτήθηκε στις 28/12/2020 από <http://www.etpe.eu/new/custom/pdf/etpe28.pdf>
- Κουτσιλέου, Σ. (2015). Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της επιμόρφωσης δασκάλων του Νομού Αττικής στη διδακτική αξιοποίηση των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών, *Hellenic Academic Libraries Journal* 1,(2015),68–81. Ανακτήθηκε στις 28/12/2020 από <https://lekythos.library.ucy.ac.cy/handle/10797/14903>
- Μαυρογιώργος, Γ. (2009). Επιμόρφωση εκπαιδευτικών: η «άλλη» -αντί (-πάλη) – πρόταση. Στο: Α. Γαγάτσης, Α. Μιχαηλίδου & Α. Χαραλάμπους (Επιμ.), *Εκπαιδευτική έρευνα και επιμόρφωση εκπαιδευτικών στην Κύπρο. Πρακτικά Συνεδρίου* (σελ. 27-41). Λευκωσία: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας και Αξιολόγησης
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2008). *Επιμόρφωση και αξιολόγηση στον χώρο της εκπαίδευσης*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
- Παπαδάκης, Σ. & Φραγκούλης, Ι. (2005). Η ανάπτυξη κοινωνικών ικανοτήτων και η απόκτηση κοινωνικών δεξιοτήτων στο πλαίσιο της δια βίου μάθησης στην Κοινωνία της Πληροφορίας: Διαμόρφωση Δεικτών Ποιότητας για την αξιολόγησή τους. *Πρακτικά 2^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Επιστημονικής Ένωσης Εκπαίδευσης Ενηλίκων 16-18 Δεκεμβρίου 2005*. (159-170) Αθήνα: Επιστημονική Ένωση Εκπαίδευσης Ενηλίκων
- Παπαναούμ, Ζ. (2008). Για ένα καλύτερο σχολείο: Ο ρόλος της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών. Στο: Φρυδά, Ε. (επιμ.), *Εκπαίδευση και ποιότητα στο ελληνικό σχολείο* (54 –61). Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
- Prestridge, S. (2012) The beliefs behind the teacher that influences their ICT practices. *Computers and Education*, 58 (1) 449-458
- Σαλτερής, Ν. (2011). Επιμορφωτικά μορφώματα και σύστημα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών: Εννοιολογικές διευκρινίσεις, σχέσεις και στόχοι. Στο: Μπαγάκης, Γ. (επιμ.), *Θεσμοθετημένες και νέες μορφές επιμόρφωσης. Προς αναζήτηση συνέργειας και καλών πρακτικών* (7-13). Αθήνα: ΟΕΠΕΚ
- Σέργης, Σ., & Κουτρομάνος, Γ. (2013). Η επίδραση ης επιμόρφωσης στις Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών. *Θέματα επιστημών και τεχνολογίας στην εκπαίδευση*, 6(1-2),67-84
- Σταματοπούλου, Μ., Μπαλιάμης, Π., & Παπαδοπούλου, Β. (2017). Η αξιολόγηση επιμορφωτικών προγραμμάτων ΤΠΕ για εκπαιδευτικούς ως προς την αποτελεσματικότητά τους σε επίπεδο γνώσεων. Η περίπτωση των φιλολόγων του Ν. Μεσσηνίας. Στο: Λιοναράκης, Ιωακειμίδου, Νιάρη, Μανούσου, Χαρτοφύλακα,

Παπαδημητρίου & Αποστολίδου (επιμ.), *Πρακτικά 9^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, 9, 191-204
<http://dx.doi.org/10.12681/icodl.1086>

- Τσούτσα, Σ., & Κεδράκα, Κ. (2013). Παράγοντες που επηρεάζουν τους φιλολόγους στην παιδαγωγική αξιοποίηση των ΤΠΕ μετά την επιμόρφωσή τους στις νέες τεχνολογίες ανά ειδικότητα: η περίπτωση των φιλολόγων του Ν. Καβάλας. *Επιστημονικό Εκπαιδευτικό Περιοδικό «εκπ@ιδευτικός κύκλος»*, 1(2), 93-110
- X.X. Για την επιμόρφωση... Ανακτήθηκε στις 28/12/2020 από <https://e-pimorfosi.cti.gr/to-ergo/gia-tin-epimorfosi>.
- X.X. Για την επιμόρφωση Β2 επιπέδου ΤΠΕ. Ανακτήθηκε στις 28/12/2020 από <https://e-pimorfosi.cti.gr/to-ergo/gia-to-b2>